

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ХАНДОГІЙ В.Д.,

**заступник міністра
закордонних справ України**

Виникнення незалежної Української Держави, як відомо, стало однією з трьох після розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 р. та поділу Європи у 1945 р. на два протистоячих один одному блоки, найбільших геополітичних подій ХХ ст. На думку З.Бжезинського, яка була висловлена ним 19 грудня 1996 року у Вашингтоні на конференції, організованій Інститутом українських студій Гарвардського університету та університетом Джорджа Вашингтона, поява незалежної України, її існування має значення не тільки для українського народу, а й у глобальному масштабі. Незалежна Українська Держава значно змінила геополітичний баланс у Європі. Політична ситуація в цьому регіоні зазнала докорінної трансформації¹. Це так і це дуже важливо. Не менш важливо, мабуть, і розуміння того, що поява незалежної Української Держави стала не тільки одним з виявів глобальних геополітичних процесів кінця 80-х початку 90-х років, дії зовнішніх чинників, але й логічним результатом довгого і складного історичного процесу боротьби українського народу за свободу і незалежність. Як зазначав М.Грушевський, «повна самостійність та незалежність є послідовним, логічним завершенням запитів національного розвитку та самовизначення будь-якої народності, що займає певну територію і має достатні задатки та енергію розвитку»². Поява на політичній карті світу незалежної Української Держави принципово по-новому поставило проблему державотворення в цілому, і зовнішньополітичних інституцій зокрема. Ставши повноправним суб'єктом міжнародних відносин Україна мала концептуально визначитися в царині власної зовнішньої політики, створити відповідні механізми її ефективної реалізації, належним чином розв'язати проблему кадрового забезпечення державних органів, відповідальних за розробку та здійснення українського зовнішньополітичного курсу. Ці важливі проблеми наша держава вимушена була розв'язувати у вкрай складній ситуації. Найбільш складною проблемою, мабуть, була чи не повна відсутність у нас відповідного досвіду державного будівництва. Періоди, коли Україна була суб'єктом міжнародного права, сягають, як ми знаємо з історії, або в її далеке минуле, або ж, коли мати на увазі

новий її період, були дуже короткими. Серйозною перепорою на шляху українського національного державотворення був економічний блок питань, котрий дістався нам після розвалу СРСР. Ми отримали фактично вже розвалену економіку. Розрив же традиційних зв'язків між колишніми радянськими республіками посилив її кризу. Негативним фактором тут було і те, що нам не вдалося, особливо в перші роки незалежності, віднайти ефективні засоби для подолання економічної кризи, для динамічного проведення ринкових реформ. Наслідком цього стало наростання соціальної напруги в суспільстві, протистояння різних політичних сил, відсутність загальнонаціонального консенсусу щодо визначення шляхів подальшого розвитку. До внутрішньополітичних проблем стали додаватися проблеми зовнішньополітичні. В країнах Заходу зростало занепокоєння, пов'язане, зокрема, з гальмуванням темпів проведення ринкових реформ, незадовільним станом інвестиційного клімату в країні, позицією України з окремих питань її політики в сфері ядерного роззброєння. За таких внутрішньополітичних та зовнішньополітичних умов наша молода держава підійшла до розробки та реалізації свого зовнішньополітичного курсу. Природно, що нам, особливо в перші роки незалежності, не вдалося уникнути проблем, окремих помилок, рішень, які викликали неоднозначне ставлення міжнародної спільноти. Серйозне занепокоєння викликав стан українсько-російських відносин. Складно і важко розгортався процес інтеграції України у західні економічні та політичні структури. Явно перебільшеними виявилися наші очікування щодо допомоги Заходу. Все це в поєднанні з подальшим погіршенням стану економіки, дефіцитом політичної волі в проведенні ринкових реформ давало підстави для негативних оцінок зовнішньополітичного курсу України. До того ж і робота наших дипломатичних представництв, а протягом 1992-1993 рр. їх було відкрито 33, вимагала серйозної перебудови, насамперед в питаннях, пов'язаних з розв'язанням зовнішньоекономічних проблем.

Говорячи про проблеми і труднощі, котрі постали перед нашою державою в перші роки незалежності, маємо наголосити разом з тим, що висновок про майже повну відсутність у нас досвіду зовнішньополітичної діяльності не слід абсолютизувати, розуміти спрощено. Що мається на увазі? Перш за все той факт, що до своєї державної незалежності в сфері зовнішніх зносин ми підійшли, маючи певний позитивний досвід, а в більш широкому історичному контексті – свої власні дипломатичні традиції. Це, до речі, добре видно і з назви нашої науково-практичної конференції – «Українська дипломатія: традиції і сучасність». Візьмемо, наприклад, період українських визвольних змагань. Адже саме тоді було багато зроблено у формуванні засадничих принципів української зовнішньої політики, організації відповідних державних інституцій, створенні

системи підготовки дипломатичних кадрів. Саме тоді започатковувались і розвивалися двосторонні дипломатичні відносини. Своїх представників в Україні призначають Англія і Франція. Українські посольства починають діяти в Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині, Румунії. Особливо поживався цей процес у добу Української Держави гетьмана П.Скоропадського. В цьому році, як відомо, виповнюється 80 років з дня її існування. За тієї доби було чимало зроблено для створення законодавчої бази діяльності українського зовнішньополітичного відомства. Закон «Про посольства і місії Української Держави», прийнятий у червні 1918 р., чітко визначив завдання українських зовнішньополітичних представництв, їх структуру, штати, класифікацію. У липні того ж року було ухвалено інший закон – про запровадження української консульської служби. Планувалося відкрити 56 консульств, в тому числі 20 консульських агентств у місцях компактного проживання українців. Відбувалися зміни не тільки кількісного, але і якісного характеру. Українська дипломатія цієї доби активно заявила про себе як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. Значна увага приділялась підготовці дипломатичних кадрів. Вважалося, що перший і довгий час єдиним українським навчальним закладом, який готував кадри фахівців-міжнародників, був Інститут міжнародних відносин Київського університету ім. Тараса Шевченка, котрий як факультет виник в 1944 р. Але ж це не зовсім так. Справа в тому, що за радянської доби, мабуть, з політико-ідеологічних міркувань у нас ігнорувався весь період доби українських визвольних змагань і, отже, все те, що з ним було зв'язано. Але ж саме тоді і почала формуватися система підготовки дипломатичних кадрів в Україні. Як відомо, в 1917 р. за ініціативи відомого вченого, громадського і політичного діяча професора Київського університету ім.Св.Володимира М.Туган-Барановського було створено «Українське товариство економістів». Наприкінці того ж року при УТЕ були створені Консульські курси, слухачами яких могли стати особи, які мали вищу юридичну або економічну освіту³. Уряд енергійно підтримував Консульські курси, виділивши на їх потреби 24 тис.крб. Слухачами курсів стали 99 чоловік. Роботою Консульських курсів постійно цікавився міністр закордонних справ Д.Дорошенко. Курси міжнародного права та право міжнародних відносин тут читав відомий фахівець у цій галузі професор Київського університету О.Ейхельман. Консульські курси, таким чином, і стали одним з перших двох навчальних закладів тієї доби, які готували кадри майбутніх дипломатичних та консульських працівників. Другим навчальним закладом такого профілю був Близькосхідний інститут, котрий певний час працював паралельно з Консульськими курсами. Одним з ініціаторів створення цього інституту був відомий сходознавець академік А.Кримський, який повернувся з Москви до Києва. В інституті працювало два відділення – консульський та зовнішньоторговельний з

відповідними спеціалізаціями. І Консульські курси, і Близькосхідний інститут як навчальні заклади з підготовки українських дипломатів, доповнюючи один одного, успішно працювали аж до того, коли нова – радянська, більшовицька влада закрила обидва навчальні заклади. Невдовзі, однак, і більшовики зрозуміли, що і вони не обійдуться без фахівців у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики. Слід визнати, що особливу активність в цьому відношенні виявив Х.Г.Раковський – народний комісар закордонних справ Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) з 28 січня 1919 р. та до липня 1919 р., та з березня 1920 р. до липня 1923 р. З цього періоду, таким чином, і починається радянський досвід у сфері підготовки дипломатичних кадрів. За активної участі Х.Г.Раковського в 1920 р. відкривається Інститут зовнішніх зносин (ІЗЗ). Це, отже, і був перший навчальний заклад з підготовки дипломатичних кадрів, який був створений за радянської влади. Підпорядковувався він наркомату освіти. Курс навчання був розрахований на 3 роки, або 720 академічних днів. Кожен навчальний рік поділявся на відповідні семестри, по 80 днів кожний. Слухачами ІЗЗ стали колишні слухачі ліквідованих Консульських курсів, а також Близькосхідного інституту. Ще одну частину слухачів складала ті, хто склав вступні іспити. Навчальний процес в інституті вели 52 викладача, серед яких такі відомі вчені як проф. І. Бабат, проф. О. Покровський, проф. А.Горовцов тощо. Чимало цікавого було і в організації вивчення іноземних мов. Тут їх читали, як правило, носії цих мов, зокрема, Т.Кезма (арабська і турецька), А.Бертолуччі (італійська), Р.Вольтнер (німецька), Н.Стоянович (сербська), М.Карт'є (французька) тощо. У 1922р. в інституті навчалось 706 чол., з них 51 робітник, 65 селян, 290 осіб нефізичної праці, в тому числі 278 жінок, 65 українців, 245 росіян, 381 євреїв, 9 поляків тощо. Відкриття цього інституту викликало чималий інтерес з боку громадськості. Здавалося, що і нова влада зацікавлена в тому, щоб УРСР мала національний навчальний заклад з підготовки дипломатичних кадрів. Сталося, однак, не так як гадалося. Вже невдовзі після створення ІЗЗ розпочинається період перманентних «реорганізацій» цього ВУЗу. Комусь, мабуть, здалося, що Україні такий навчальний заклад непотрібний, адже в Москві вже існував навчальний заклад з підготовки дипломатичних кадрів. Своє існування ІЗЗ припинив практично зі створенням СРСР. Тоді ж був ліквідований і наркомат закордонних справ УРСР. У липні 1923 р. Х.Г.Раковський був призначений послом СРСР у Великій Британії. В 1944 р., як відомо, була поновлена робота наркомату закордонних справ УРСР. Його першим керівником став О.Корнійчук, який до цього працював заступником народного комісара закордонних справ СРСР В.Молотова. В цьому ж році, як вже зазначалося, в Київському університеті був відкритий факультет міжнародних відносин. У 1990 р. він був перетворений в Інститут міжнародних відносин Київського

Університету ім. Тараса Шевченка. Важливим кроком на шляху розширення зовнішньополітичних повноважень УРСР стало визнання її конференцією у Сан-Франциско країною-членом і фундатором ООН. Українські дипломати прийняли участь в роботі Паризької та Белградської конференцій, в розв'язанні німецького питання. В 1944-1945рр. УРСР підписала перші в своїй повоєнній історії двосторонні угоди з Польським Комітетом Національного Визволення та ЮНРРА. В перші повоєнні роки за ініціативи Д.З.Мануїльського в Україні видавався часопис «Сучасне і майбутнє», на сторінках якого висвітлювалися проблеми зовнішньої політики СРСР. З огляду на сказане, можна зробити висновок про те, що період з 1944 р. до кінця 40-х років був одним з найактивніших в історії української дипломатії. Це був період, коли УРСР вийшла на міжнародну арену, певною мірою стала причетна до великої політики. В подальшому, на жаль, починаючи з 50-х років, зовнішньополітична присутність УРСР все більшою мірою стає обмежуватися ООН, деякими іншими міжнародними організаціями. Москва постійно обмежувала зовнішньополітичну активність української дипломатії, намагалася використовувати її у власних інтересах. Однак, як справедливо зазначає В.Скофенко, навіть в умовах такого політичного пресингу з боку Центру, українські дипломати намагалися не обмежувати себе завданнями, які диктувалися Москвою. При обмежених можливостях вони прагнули вирішувати й свої завдання, продиктовані нашими національними інтересами. На особливу увагу з точки зору проблеми традицій української дипломатії радянської доби заслуговує, на мій погляд, період від середини 80-х років і до проголошення Акту про державну незалежність України, або, як інколи ще кажуть, період горбачовської «перебудови». З певною мірою умовності можна, мабуть, сказати, що сфера зовнішньої політики та міжнародних відносин стала чи не єдиним тереном, де сталися важливі зміни на краще як в глобальному, так і в національному відтинках. Автор цих рядків, який працював тоді в українському зовнішньополітичному відомстві, з власного досвіду може засвідчити, що саме тієї доби в роботі Міністерства закордонних справ тоді ще УРСР з'явилося чимало нового, такого, чого не могло бути ще кілька років тому. Так, наприклад, 25 квітня 1990 року Колегія МЗС УРСР заслухала на своєму засіданні питання «Про участь МЗС УРСР в розробці концепції діяльності УРСР на міжнародній арені в сучасних умовах». В процесі обговорення цього питання підкреслювалося, зокрема, що слід активніше боротися проти монополії союзних відомств в сфері зовнішньої політики. Це, як бачимо, відбувалося ще до прийняття 16 липня 1990 року Декларації про суверенітет України. Після прийняття Верховною Радою цього документу можливості для зовнішньополітичної

діяльності УРСР значно розширилися. Особливо це торкнулося практики розгортання двосторонніх дипломатичних відносин. Саме в цей час, як відомо, УРСР підписує важливі документи, котрі стосувалися українсько-угорських та українсько-польських відносин. Новим було і те, що починаючи з 45 сесії ГА ООН делегації УРСР отримували вже директиви не з Москви, а від свого власного уряду. Все це, безумовно, зовсім не означало, що УРСР стала проводити свою власну, незалежну зовнішню політику. За радянської доби це було практично неможливо. Це стало можливим тільки тоді, коли Україна стала незалежною державою, повноправним учасником міжнародних відносин. Разом з тим, українська дипломатія, як свідчить наша така довга і непроста історія державотворення, починаючи з доби українських визвольних змагань і до проголошення Акту про державну незалежність України, нагромадила чимало повчального і корисного в сфері зовнішньої політики і міжнародних відносин. Ми, отже, маємо всі підстави для висновку про українські традиції у становленні та розбудові дипломатичних відносин, про те, що до своєї незалежності ми прийшли, маючи певний досвід в цій важливій ділянці українського державотворення. Проблема, однак, полягає в тому, що, на жаль, переважна частина цього досвіду з різних причин довгий час залишалася так би мовити «річно в собі», музейним експонатом, або архівним документом, якого не торкалася рука дослідника. Практичне значення за таких умов для нас мав досвід зовнішньополітичної діяльності УРСР, українських дипломатів доби, яка безпосередньо передувала становленню незалежної Української Держави. Але і його значення не слід переоцінювати, адже дипломати тієї пори за умов незалежності мали займатися питаннями, які тоді розв'язувалися не в Києві, а в Москві. Тепер же, за умов незалежності, українські політики і дипломати повинні були самі розробляти зовнішньополітичні засади та механізми проведення зовнішньої політики незалежної держави. Такого досвіду у них не було. Проблема полягала і в тому, що для частини працівників, в тому числі і нашого зовнішньополітичного відомства, прорив України до незалежності був настільки швидким, що ні психологічно, ні фахово вони не встигали за динамічним розвитком подій, а декотрі з них просто не сприймали їх. В результаті всього цього вкрай загострилася проблема кадрів, проблема кадрового забезпечення зовнішньої політики України. Це, безумовно, стало однією з причин тих проблем, які виникли особливо в перші роки нашої державної незалежності. Маємо, однак, зазначити, що коли б ми не мали хоча б частини досвіду державотворення в сфері зовнішньої політики та міжнародних відносин, то, мабуть, ми мали б більше проблем. Повернемося, однак, саме до них. Як вже зазначалося, Україна на межі 1993-1994 років опинилася в досить складному становищі. Ситуація вимагала серйозних змін, в тому числі в сфері зовнішньої політики. Стало очевидним, що без активної,

прагматичної, передбачуваної та різновекторної зовнішньої політики кардинальні економічні реформи неможливі. Усвідомлення цього стало поштовхом до серйозних змін в роботі державних органів, причетних до розробки та реалізації зовнішньополітичного курсу держави, насамперед Міністерства закордонних справ України, котре очолив Г.Удовенко. Динамізувався процес розширення відповідної законодавчої бази зовнішньої політики, приведення її у відповідність до існуючих реалій. Особлива увага була приділена проблемі уточнення та кореляції пріоритетів у сфері зовнішньої політики. Домінантою зовнішньополітичного курсу стала орієнтація на поступову інтеграцію України до європейських і трансатлантичних структур, розвиток економічних зв'язків з найбільш розвиненими країнами світу. Важливо разом з тим зазначити, що входження України в європейські та світові економічні і політичні організації не розглядалося як альтернатива розвитку взаємовигідних зв'язків з державами, які виникли на пострадянському просторі. Насамперед це стосувалося наших стосунків з Росією. Як підкреслював Президент Л.Кучма, ми маємо виходити з того незаперечного факту, що стабільність у відносинах України і Росії є не лише наріжним каменем наших національних інтересів, а й значно вагомішим глобальним фактором – запорукою безпеки в європейському і, без перебільшення, світовому просторі⁴. Перед українською дипломатією постало питання першочергової ваги: досягти нормалізації відносин з Росією, перевести їх у стійке русло добросусідського партнерства, що має стратегічний вимір і диктується нашою історією, географією, культурою та іншими чинниками. Основним політичним питанням стало прискорення роботи над підготовкою і підписанням широкомасштабного політичного договору між двома країнами, досягнення домовленостей, щодо розподілу Чорноморського флоту та умов і строків базування його російської частини на українській території. Долаючи проблеми і труднощі, що стояли на цьому шляху, політичне керівництво обох держав, їх зовнішньополітичні відомства суттєво динамізували свою роботу на цьому важливому напрямку. Завдяки зусиллям з обох сторін став можливим візит до України Президента Росії Б.Сльцина, візит, який відкладався або переносився Московію кілька років підряд. Це, як відомо, сталося в травні 1997 року. Після шести років протистояння українсько-російські взаємини набули якісно іншого характеру.

Підписання Договору «Про дружбу, співробітництво та партнерство» завершило період невизначеності, що протягом попередніх років характеризував взаємини двох держав. Великий Договір між Україною і Росією має винятково важливе значення передусім тому, що створює правовий фундамент відносин з нашим найбільшим і найближчим сусідом, зобов'язує державні органи Російської Федерації поважати територіальну цілісність України та непорушність її кордонів.

Договір має і ширше міжнародне значення. Цей документ, що відкриває новий етап у відносинах України і Росії, є фактично переходом обох держав у нову якість – замість двох взаємно підозріливих колишніх республік ми маємо дві рівноправні держави, які цивілізовано співпрацюватимуть, враховуючи інтереси і вибір одна одної. Це відбулося на терені колишнього СРСР. Підписання Договору засвідчило і поступовий відхід від синдрому гегемонії і сфер впливу в регіоні і є рішучим кроком до утвердження нової системи європейської безпеки. Важливим кроком на шляху поглиблення українсько-російських відносин став державний візит Президента України Л.Кучми в січні 1998 р. до Росії, під час якого була підписана низка документів, спрямованих на реалізацію широкомасштабного Договору між двома країнами. Зокрема, програма довгострокового економічного співробітництва.

Один з важливих пріоритетів сучасної зовнішньої політики України є поглиблення відносин із сусідніми державами. Тут теж з'явилося чимало цікавого і нового. Ось, наприклад, наші відносини з Румунією⁵. Добре відомо, що протягом багатьох років вони розвивалися дуже складно. Перед МЗС постало завдання динамізувати переговорний процес на цьому напрямку, прискорити підписання такого міждержавного договору, який би чітко підтвердив історично усталену і визнану світовим співтовариством існуючу лінію державного кордону між нашими країнами. Виконуючи доручення Президента, українська дипломатія доклала чимало зусиль для того, щоб нормалізувати українсько-румунські відносини. Разом з новим політичним керівництвом Румунії вдалося прискорити переговорний процес, зробити його діловим і конструктивним. Результатом цих спільних зусиль стало те, що 2 червня 1997 року у м.Констанца Президент України Л.Кучма і Президент Румунії Е.Константінеску підписали «Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією». Як результат складного і тривалого переговорного процесу підписані документи мають збалансований характер і покликані однаковою мірою слугувати забезпеченню національних інтересів обох держав.

Враховуючи весь комплекс історичних, політичних та правових реалій, сторони дійшли згоди щодо принципового засудження у загальній формі несправедливих актів тоталітарних і військово-диктаторських режимів, які в минулому негативно впливали на відносини між нашими країнами. Поряд з цим у преамбулі Договору зазначено, що «ліквідація болючої спадщини минулого можлива лише шляхом розвитку відносин дружби і співробітництва між двома народами». Базовий політичний договір між Україною і Румунією відкриває широкий шлях для поглиблення плідного співробітництва обох

держав, закладає можливості надійного захисту їхніх національних інтересів, хоча, безумовно, мабуть, як і будь-який інший договір, не знімає всіх проблем, які існують між ними. Успіх у розв'язанні останніх, на наш погляд, значною мірою залежатиме від послідовного дотримання сторонами духу і букви підписаного Договору.

Все більш активними і динамічними стають наші відносини з Республікою Польща, іншими державами регіону Центрально-Східної Європи. Виходячи з наших геополітичних пріоритетів, які полягають в інтеграції у європейські структури і поглибленні трансатлантичного співробітництва, слід відзначити, що на цьому шляху у нас вже є вагомі здобутки. За останні два роки піднялася на якісно новий рівень співпраця України з Європейським Союзом, НАТО, Західноєвропейським Союзом. Україна стала членом Ради Європи, приєдналася до Центральноєвропейської ініціативи, активно підключається до важливих субрегіональних і міжрегіональних форм співробітництва в Європі. Цей курс ми будемо продовжувати, оскільки лише таким чином зможемо досягти мети, яка є важливою для нас – стати повноправним членом спільного європейського дому. Нова роль і місце України в Європі зафіксовані у відповідних документах ЄС, НАТО, ЗЕС. Це в свою чергу покладає на нас додаткову відповідальність у проведенні збалансованого, передбачуваного і конструктивного зовнішньополітичного курсу. Принципово важливо те, що Україна внесла необхідні корективи у свою політику з ядерних питань. Проблеми, пов'язані з цим, як ми пам'ятаємо, свого часу викликали до нас чимало питань з боку світової громадськості. Дуже важливим кроком в цьому відношенні стало приєднання України до ДНЯЗ. Набуття Україною без'ядерного статусу створює політичне і моральне підґрунтя для заохочення світового співтовариства до загального ядерного роззброєння, а в європейському контексті – створення в регіоні ЦСЄ зони, вільної від ядерної зброї.

Важлива подія з огляду на сказане сталася на початку липня 1997р. в столиці Іспанії⁶. Самміт НАТО в Мадриді багато хто з політиків та дипломатів називають третьою подією після Мюнхена та Ялти, але зі знаком плюс. Мюнхен і Ялта характерні тим, що наслідком прийнятих там рішень став розкол в Європі, там вузьке коло керівників приймали рішення, що торкалися долі багатьох так званих малих країн. Що ж до Мадридського самміту, то тут також розглядалися питання, які торкалися загальноєвропейської геополітики. Але в цьому міжнародному зібранні взяли рівноправну участь 44 європейські країни. Тобто, вирішення важливих питань європейської безпеки перестало бути «сімейною справою» кількох світових політичних потуг. Для України кульмінаційним моментом стало підписання Хартії про особливе партнерство

з НАТО. Поручуючи ще наприкінці 1994 р. питання про встановлення особливих відносин з НАТО, Україна переслідувала одну головну мету: упередити можливі негативні для неї наслідки розширення НАТО, відвернути ситуацію перетворення України на буферну державу, максимально забезпечити інтереси своєї національної безпеки. Принагідно хотів би нагадати, що НАТО – союз демократичних, економічно розвинених держав, а не «агресивний блок». І цей стереотип ми повинні викоринювати із суспільної свідомості.

Предметом постійної уваги є для нас розбудова відносин з країнами «великої сімки» загалом, і з кожним членом цього авторитетного об'єднання зокрема. Вже чимало зроблено на шляху поглиблення наших не тільки політичних, але й економічних стосунків з такими державами Європи, як Велика Британія, Німеччина, Франція, Канада, Італія, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Швейцарія та інші.

Одним з найважливіших пріоритетів сучасної української зовнішньої політики є наші відносини з Сполученими Штатами Америки⁷. Але це предмет окремого дослідження. Останнім часом активізувалися наші відносини з Аргентиною, Бразилією, Венесуелою, іншими державами Латинської Америки. Керуючись принципом багатовекторності наша країна підтримує відносини й з державами інших регіонів світу. Попри серйозні економічні проблеми сьогодні одним з потенційно важливих для України є регіон Азіатсько-Тихоокеанський. Та власне і не тільки для нас: ні для кого не є секретом те, що провідні розвинені країни світу приділяють цьому регіону дуже пильну увагу, особливо країнам конфуціанського ареалу – Китаю і «тихоокеанським драконам» – Південній Кореї, Сінгапуру, Тайваню, Гонконгу. Чималі, насамперед, економічний інтерес складають неоіндустріальні країни «другої хвилі» – Таїланд, Малайзія, а разом із ними Індонезія та В'єтнам. Безумовно, що серед країн АТР неабияке значення для України мають відносини з Японією⁸. Ця країна посідає особливе місце в сучасному світі. Досвід її післявоєнного розвитку є яскравим свідченням ефективності внутрішньої, насамперед, економічної політики. Досвід, набутий Японією в галузі економічного розвитку є в багатьох відношеннях унікальним і важливим для нашої країни, яка розв'язує складні завдання свого економічного розвитку. Поглиблюються наші стосунки з державами Африки, Близького та Середнього Сходу. Поступово, хоч і не так вагомо, як того хотілося б, зростає «економічна віддача» нашої зовнішньої політики. Перебудовують в цьому напрямі свою роботу наші закордонні дипломатичні представництва. За станом на березень 1998 року Україна вже має 68 дипломатичних та консульських представництв (у 1992 р. - 26), з них 51 – це посольства. В Києві сьогодні працює 58 посольств, 8 представництв

міжнародних організацій, 4 почесних консульства, 2 відділення посольства. В інших містах України, зокрема в Харкові, Львові, Одесі, Ужгороді, Маріуполі, Сімферополі працює 10 консульських установ іноземних держав і 2 представництва міжнародних організацій. Переконливим свідченням зростання ваги України в світовому співтоваристві, внеску української дипломатії в розв'язання важливих питань міжнародного розвитку стало обрання Міністра закордонних справ України Г.Й.Удовенка Головою 52 сесії Генеральної Асамблеї ООН. Крім усього іншого, головування представника України на 52 сесії ГА ООН дає нам змогу значно активізувати роботу, пов'язану з подальшим розвитком наших двосторонніх відносин. Тільки за три з лишком місяці роботи цієї сесії її Голова мав понад 70 двосторонніх зустрічей на рівні президентів, прем'єрів, міністрів закордонних справ різних країн світу⁹. Важлива складова процесу підвищення ефективності зовнішньої політики держави – створення відповідної правової, законодавчої бази, яка визначає завдання в сфері зовнішніх зносин та механізм її реалізації. Сьогодні можна сказати, що завершився важливий етап української зовнішньої політики, етап створення її юридичної бази. З цієї точки зору, прийняття Конституції України стало завершальним, головним елементом усієї системи юридично-правового забезпечення розробки та здійснення зовнішньої політики держави. Як зазначав Президент України Л.Кучма у своєму виступі на засіданні керівного складу МЗС України 15 липня 1996 р., сьогодні ми вже маємо тут досить солідну, в тому числі законодавчо закріплену, базу. Йдеться про найважливіші параметри нашого курсу на міжнародній арені, які закладені «Декларацією про державний суверенітет України» та схваленими Верховною Радою «Основними напрямками зовнішньої політики України». Ці документи залишаються актуальними і визначають стратегічну спрямованість нашого зовнішньополітичного курсу. З прийняттям Основного Закону засадничі принципи нашої зовнішньої політики набули свого подальшого розвитку та конституційного закріплення. В цьому розумінні ми маємо підстави говорити про те, що завершено формування політико-правових основ зовнішньої політики України. Але, звісно, це не означає, що вся робота на цьому напрямку завершена і що повсякденна дійсність не вноситиме корективи у всі сфери життя суспільства і держави, в тому числі і в сферу зовнішньополітичної діяльності. Тому коригування нашої міжнародної політики

в бік прагматизації, активне просування і відстоювання власних інтересів, різновекторність і збалансованість у підходах і надалі лишаються актуальними завданнями. Інша безумовна умова ефективності нашої зовнішньої політики – проблема кадрів. Їх підготовка була і залишається однією з найважливіших проблем. При цьому хотілося б звернути увагу не тільки так би мовити на фахово-професійний бік справи. Не менш важливим, як показує повсякденна практика, є і морально-етичний, виховний бік справи. Право бути дипломатом має тільки той, хто на ділі демонструє професіоналізм, а разом з тим і високі моральні якості. Цим питанням, мабуть, слід більше приділяти уваги. Повертаючись в цьому зв'язку до проблеми традицій української дипломатії хотілося б насамкінець свого виступу нагадати учасникам конференції одне з положень циркулярного листа часів Української Держави гетьмана П.Скоропадського з питань добору кадрів: українські дипломати, говорилося в ньому, мають «бути ідейними синами Держави, її вірними жовнірами», які працюють на її честь і на її славу. Ця думка, як нам здається, не втратила своєї актуальності і свого значення.

ПОСИЛАННЯ

¹ Цит. за: Бжезинський З. Вирішальна роль України на пострадянському просторі //Політика і час. - 1997. - №9. - С.25.

² Цит. за: Формы национальных движений в современном государстве. - Санкт-Петербург, 1913. - С.176.

³ Детальніше про це див.: Гайдуков Л.Ф. Щоб працювати на її честь і на її славу. Підготовка дипломатичних кадрів в Україні: маловідомі факти //Політика і час. - 1998. - №2. - С.67-74.

⁴ Цит. за: Кучма Л.Д. Стан і перспективи української зовнішньої політики //Політика і час. - 1996. - №8. - С.5.

⁵ Цит. за: Василенко В. Лінія досягнутого порозуміння //Політика і час. - 1997. - №7. - С.16-24.

⁶ Цит. за: Харченко І. Мадридські орієнтири //Політика і час. - 1997. - №8. - С.3.

⁷ Детальніше про це див.: Хандогій В.Д. Нам вдалося виконати головне завдання //Час-Тіме. - 1997. - 4 січня.

⁸ Див.: Кучма Л.Д. Україна є! Україна буде! Доповідь Президента України на урочистих зборах з нагоди 5-ї річниці незалежності України 23 серпня 1996 року //Урядовий кур'єр. - 1996. - 29 серпня.

⁹ Див.: Удовенко Г.Й. Під знаком реформування ООН //Політика і час. - 1998. - №2. - С.3, 11-13.